

GOSPOD GOLOB.

Francè Bevk.

Bil je jasen jesenski dan. Po dolini je pihala burja in zavijala ceste v gost prah. Zdelo se je, kot da solnce ne more prodreti skozi jasnino niti s svojo svetlobo niti s toploto. Ljudje so se zavijali v obleko. Na polju ni bilo nikogar. Na cesti je bil malokdo. Dve ženski sta gnali voliča v mesto, ob vodi so tri ženske globoko sklonjene prale.

Nekajkrat na dan je peljal avto potnike v mesto in jih je pripeljal iz mesta. Ko sva hotela stopiti z gospodom Trihomom v avtomobil — mudila sva se v B... — se je ta sklonil k meni:

»Ali poznate gospoda Goloba?«

»Goloba? Ne.«

»Spoznali ga boste. Ampak držite se resno.«

Sedla sva na črne usnjate blazine tik za vrati. Gospod Golob je sedel na drugem koncu voza. Dovolj daleč, da sva lahko nemoteno govorila o njem.

»Veste, nenavaden gospod. Na umetnost se ne razume, kvečjemu na ono v naših humorističnih listih, kot večina naših izobražencev. Govori rad in razumno o gospodarstvu, živinoreji, o čebelah, tudi o zadružništvu in nazadnje, če nanese prilika, o Dunaju. O Dunaju, veste. Sicer boste slišali sami. Ne oporekajte mu, ali če mu že oporekate, storite to tako previdno, da bo nazadnje imel on prav... Zdaj se ozira... Klanjam se, gospod Golob!«

»Dober dan!« se je priklonil dobrodušno. Magnatski smeh mu je zaigral okrog ust. »Kam pa?«

»V mesto.«

»Dobro. Gremo skupaj.«

Poiskal je cigaro. Bil je rdeč in zaripel v obraz, gladko obrit, telovnik se je napeto bočil na njegovem trebuhu, verižica je bila tesno napeta od levega do desnega žepa skozi drugo gumbnico od spodaj gori.

Izpulil je iz cigare slamico in jo po fantovsko zataknil za uho, da si pozneje naredi zobotrebec iz nje, nato je cigaro posvaljkal med debelimi prsti, obliznil jo tam, kjer se je pokazala razpoka, ter jo vtaknil v usta.

Ves ta čas je opazoval občinstvo v vozu. Ženske, ki so bile natovorjene s kanglami mleka; druge z velikimi vrečastimi culami opranega perila; sprevodnik s pošlačenim nosom; mlad gospod in gospodična, ki se je neprestano zavijala v plašč in drgetala.

Ko je gospod Golob otipaval žepe, da najde vžigalice, mu je prihitel mladi gospod na pomoč, očitno vesel, da more napraviti sosedu uslugo.

»Prosim.«

»Hvala, hvala, saj imam.«

Prižgal je cigaro v dolgih potegljajih.

»Hvala. Oškodovali ste se.«

»Nič. Nič.«

»Stane; vse stane. Četudi le par stotink, vendar je nekaj,« je pogledoval po vozu, če ga vsi poslušajo. Nato je povzdignil glas, da je posluhnilo še tistih par žensk, ki so šepetale med seboj. »Mi ne znamo ceniti vrednosti denarja. Lire? Hm. Tu je drago. Ali če greste na Dunaj, recimo. Ali ste že bili na Dunaju, gospod, recimo, v kratkem, zadnje dni?«

»Ne. Sploh še nikoli.«

Gospod Golob je napravil ob tem odkritem priznanju mladega gospoda velike oči. Odkar je on pred nekaj dnevi prvič prestopil mejo — ne samo svoje države, ampak tudi svoje dežele in šel na Dunaj, si ni mogel predstavljati človeka, ki še ni videl Dunaja. In če bi ga bil srečal, bi se ga bil ustrašil, ker bi bilo s tem konec glorijske njegovega pripovedovanja, zato je otipal z vprašanji vsako družbo, v katero je slučajno zašel.

Če ni imel tekmeca, je napravil velike oči: Moj Bog, Dunaj? Ta bagatela! Ko se njegove suknje še drži dunajski prah. V petdesetem letu ga je bila premotila valuta, da je šel. Prigovarjala mu je žena, prigovarjala mu je hči, dejal mu je še ta in oni: »Če bi imel časa in denarja kot Vi, gospod Golob, šel bi... Na Dunaju je vse poceni.«

Gospod Golob je bil neodločen človek. Ne trdimo tega v njegovo sramoto. Toda če ni videl Dunaja tedaj, ko ni ležala vrsta držav vmes... si lahko mislite njegovo današnjo predstavo o daljavi in nepremagljivih težkočah. Njegov strah ni bil neutemeljen.

Obletal je vsa oblastva, dal se fotografirati, zamenjal denar, pripravil kovčege in perilo, celo steklenico vina je zapečatil, da se mu koj pri odhodu ne razlije. Žena mu je napekla in ga opominjala, naj odpočuje, da se vse ne pokvari.

Toda Golob ni šel. Hodil je po hiši kot izgubljen. Računal je, če se izplača, vprašal je tega in onega. Tesnoba ga je stisnila krog duše kot da je v skobcu in se ne more ganiti.

Ženi in hčeri je dejal stokrat: »Kaj mi svetujeta? Ali naj grem?«

Žena je bila previdna ženska in je dejala: »Kakor veš in znaš. Ti si že bil po svetu.«

Hči je pomislila na obljubljeni veržico in je priganjala: »Saj so drugi tudi šli.«

Gospod Golob pa je pomislil na obmejne straže, ki človeka vsega pregledajo, še potico mu prerežejo, če ni morda kaj nevarnega v nji. Lahko ga zaprejo, kar tako, po pomoti.

Končno se je odločil: Grem. Nikomur ni povedal. Molče je sedel zjutraj v prvi avtomobil; če se voznja ponesreči, lahko pride neopažen nazaj, koč da sploh ni šel. Samo ženi in hčeri je dal roko.

Gospod Golob ni vedel, komu bi se bil bolj čudil. Površnim stražnikom, zabavljajočim potnikom, dolgi vožnji, velikemu mestu, nizkim cenam in blagu, blagu, blagu. Niti dihati se ni upal vse dni, bledlo se mu je v glavi.

Ko se je triumfalno vrnil, je stokal ves iz sebe: »Ah, ah,« je sopihal. »Pomislite... pomislite... tako mesto... taka dežela...«

Tri dni ni mogel zbrati vseh predstav v določen red in žena in hči nista vedeli, kaj je videl na Dunaju in kaj med potjo. Ko je prespal prve vtise, je šele mogel urediti svoje misli.

Od listega dne dalje je vedela vsa vas, da je bil gospod Golob na Dunaju. Prvo je povedal mlekarici. Potem perici. Tej je pokazal tudi velik usnjat kovčeg, ki ga je dobil za tako ceno, da, čisto zastonj takorekoč. Opoldne je povedal fantu, ki je žagal drva: »Fant, na Dunaj pojdi; tam se živi! Z eno liro na dan lahko živiš, ker si mlad. S tremi pa res.«

Mož, ki mu je pripeljal krompir, se je zavzel. »Peljite ga nazaj!« mu je dejal z resnim poudarkom v glasu. »Koliko stane kilogram? Mi se bomo vozili na Dunaj kosit. Koliko stane kosilo? Nekaj nad tri lire. Pomislite: Nekaj nad tri lire...«

Iz vasi je šel glas o Golobovem potovanju daleč naokrog. Da se je glas še bolj razširil, je skrbel gospod Golob sam. Kogarkoli je dobil, mu je pripovedal vse, sunkoma, glasno, na široko. Če je začel o vremenu, je pristavil: »Povsod je suša, tudi na Dunaju se občuti. Vendar gorenjeavstrijska kapljica...« Ali o draginji: »Kam gremo? Drugje, da, bi se dalo živeti. Recimo, ko sem bil te dni na Dunaju...« Ali naj je začel o čemerkoli — je končal z Dunajem. Toliko, da ni ustavljal mlekaric na cesti in jim pravil.

Njegovo začudenje, kako, da ni bil že vsakdo na Dunaju, v tem povojnem čudu, je bilo naravno. Zato se je začudil tudi mlademu gospodu.

»Še nikoli? No, jaz sem se vrnil te dni. Niti spočil se še nisem dobro. Dolga voznja — eh!« Zopet je zvišal glas. »Sijajno mesto, gospod. Eno uro se vozite, pa so same hiše, same ulice, same tovarne in prodajalne. Skozi mesto je železnica, celo pod zemljo... Eleganca... In valuta — ali verujete, da sem nosil denar v kovčegu? Brez šale, gospod.«

Gospod Golob je za hip prenehal. Cigara ni vlekla. Prižgal jo je še enkrat in pogledal ljudi. Vsi obrazi so bili uprti vanj. Na vseh obrazih je bral zavidanje.

»Ali vidite to obleko, ki jo imam na sebi. Ta je slabša, ki sem jo kupil. Poskusite. Čista volna. Topla, da mi je vroče kot v avgustu. Koliko je vredna?«

Mladi gospod je potipal obleko med dvema prstoma. Tudi kmečica na njegovi desni je prijela za rokav in ga pomela med palcem in kazalcem.

»Koliko je vredna?«

»Osem sto... Tudi več.«

»Vidite... In koliko sem dal jaz zanjo?«

»Kdo more vedeti?«

»No, recite... karkoli...«

»Ne vem...«

»Morda sto lir,« se je oglasila neka mlekarica s tankim glasom. Gospod Golob se je obrnil počasi in jo ošinil z globoko prezirljivim pogledom, da se je ta kar zdrznila vase. Nato se je obrnil k mlademu gospodu: »Recite!«

»Pet sto...«

»Ne... Polovica manje — a? Ali ni sijajno — a? In moj kovčeg, gospod, da bi videli moj kovčeg... Ali smo že tu?«... je vstal in stopal iz voza, da ne zamudi tramvaja. »Da bi videli moj kovčeg. Iz čistega usnja, iz pravega usnja,« je iskal dovolj določnih izrazov. Kaj pravite, koliko? Kam greste, gospod? V drugo smer? Z Bogom, gospod!«

V tramvaju smo sedeli drug proti drugemu. Prvo je premeril mene, potem Trihona. Nato je vprašal:

»Kam?«

»Na Glavni trg.«

»Ali še ne gre? To je naglica. Na Dunaju ne moreš čez cesto, vse šviga križem. Tam, kjer sem kupil to obleko...«

Vsi so posluhnili, tako nenadoma in tako močno je povzdignil glas, tudi oni, ki niso razumeli jezika. Govoril je vso pot o vsem, kar smo že slišali in o drugem. Ko smo stopali iz tramvaja je sopihajoč pravil:

»In moj kovčeg, gospoda, moj kovčeg! Pravo angleško usnje...«